Monopol eller sjakk (matt)?

– om å flytte de ”riktige” brikkene i profesjonsspillet

Av LISE H FLADBERG (f. 1972). *Klinisk pedagog, arbeidet som kateket i 10 år.*
E-post: lise@reiers.net

Scene 1:

Kateketen skal ha permisjon fra sin stiling: Samtale mellom sogneprest og teamleder:

- Hvis det er noen som er flinke med hobbyaktivitet, så kan vi sette dem til adventsverkstedet!
- Men hva med den babysangen? Det går jo hver tirsdag.
- Da må vi kanskje tenke en pensjonist, da, eller?
- Fru Fevang er ganske god til å synge...
- Da spør vi henne. Dette ordner seg!

UNDERVISNING I EN KIRKELIG KONTEKST: HVORDAN GJØRE NOE ALLE KAN?

”Undervisning er da noe alle kan drive med! Ja, i alle fall dersom barna er små ...” I løpet av de årene jeg har jobbet som kateket, har jeg hørt tilsvarende replikk fra tid til annen. Ikke rent sjelden har den trigget min faglige stolthet, og dyrket fram følelser som irritasjon og frustrasjon. Med lang utdanning i undervisningsrelaterte fag er det vanskelig ikke å la seg provosere når arbeidsoppgavene man utfører er ute på anbud, og hvem som helst kan få tilslaget. Jeg har ofte undret meg over at alle og enhver tilsynelatende kan utføre en katekets arbeidsoppgaver. Hvorfor er det sånn? Det jevne menighetsmedlem ville nok ikke drømme om å erstatte kantor ved orgellet i gudstjenestesammenheng. Noen ville kanskje mestre oppgaven, men neppe særlig mange.

I denne artikkelen skal jeg se nærmere på hvilke betingelser pedagogiske profesjoner i kirken har. Jeg skal videre belyse noen

faktorer som kan minske handlingsrommet til pedagoger innenfor kirkelig undervisning, her representert ved kateketen. Jeg vil se på enkelte sider ved kateketers yrkesutøvelse, samt organisatoriske forhold som kan virke devaluerende for profesjonen. Følgende problemstilling legges til grunn for teoretisk tilnærming og drøfting: *Hva kjennetegner kirkelig undervisning i spennet mellom profesjonsmonopol og allemannseie?*

Begrepet monopol forstår jeg som en rett knyttet til profesjonsutøvelse (Nygaard 2011). Å ha monopol på arbeidsoppgaver innebærer en eksklusiv rett til å utføre nettopp disse oppgavene. Profesjoner er sentrale i samfunnslivet, og samtidig er de også et omdiskutert arrangement rent samfunnsmessig. De representerer en type ekspertkultur som gjør kunnskap tilgjengelig via en formidler og fortolker (Molander og Terum 2008: 13). Begrepet profesjon brukes i dagligtalen ofte om kunnskapsbaserte yrker.¹ Profesjoner kan lett forenklet defineres som yrkesgrupper som hevder å vite noe som ikke andre vet.

¹ Profesjon kommer fra det greske ordet *Prophaino* som betyr å erklære noe offentlig.

De behersker spesialisert kunnskap ut over det allmenne, det alle mennesker vet noe om. Denne kunnskapen skal primært brukes til å tjene andre (Nygaard 2011: 2). Det er to viktige aspekter ved en profesjon, organisatoriske og performative. Innenfor det organisatoriske perspektivet ser vi på hvordan en profesjon organiserer og kontrollerer arbeidsoppgavene sine gjennom monopolordninger. Det performative aspektet gir oss innblikk i grunnleggende forhold ved profesjonens praksis (Molander og Terum 2008).

I denne artikkelen vil jeg fokusere på kateketen som profesjonsutøver. Jeg vil i størst mulig grad bruke begreper som læring og undervisning, selv om disse i denne sammenheng også innebærer et forkynnelsesaspekt, nemlig trosopplæring.

Opgaven til undervisningsprofesjonen i kirkelig sammenheng er å gi kjennskap til /kunnskap om den treenige Gud videre til andre mennesker og nye generasjoner. Katekumenatet i Den norske kirke består i å gi trosopplæring, hovedsakelig etter dåp.² På undervisningsområdet i kirken møtes mange yrkesgrupper til innsats. I små menigheter med få ansatte vil situasjonen på området kanskje være oversiktlig og grei, mens i større menigheter med flere stillingsbetegnelser kan det være mer utfordrende å forstå hvem som har ansvar for hva. Praktisk lederansvar er ofte kontekstuellet betinget, men vanligvis vil en kateket ha hovedansvaret for alt undervisningsarbeidet, og være faglig leder for menighetspedagoger, trosopplærere, barne- og ungdomsarbeidere og frivillige medarbeidere. I tillegg er prester, kantorer og diakoner involvert i undervisningsarbeidet i ulik grad, og med ansvar som berører kateketens. Dersom

en menighet ikke har en kateket i vigslet stilling, vil ledelsesutfordringen kunne løses på ulike måter, og det finnes mange lokale varianter som jeg ikke vil gå nærmere inn på her.

Det allmenne prestedømmet

Som kateket har jeg ofte tenkt at det hadde vært befriende å drive med arbeidsoppgaver ingen andre yrkesgrupper kunne utføre. Eller kanskje hadde det ikke det? Mandatet til å undervise i kirken er gitt til alle troende i en menighet i dåpsbefalingens „Gå derfor ut og gjør alle folkeslag til disipler idet dere (...) lærer dem å holde alt jeg har befalt dere” (se Haraldsø 1988: 88ff). Undervisning i kirkelig sammenheng er ingen eksklusiv rett gitt til kateketer alene. Det er åpen adgang til forkynnelse og opplæring i Den norske kirke. Rundt omkring i landet vårt finnes hundrevis av frivillige som hver søndag underviser på søndagsskolen, et godt eksempel på forkynnelse som kan knyttes til undervisningsmandatet dåpsbefalingen gir.

Ifølge luthersk lære er alle som er døpt og kommet til tro, prester. Dette betegnes som læren om det allmenne prestedømmet og innebærer at alle troende selv kan søke kontakt med Gud, og formidle budskapet om den kristne tro videre til andre mennesker (Modalsli og Engedal 1989 s 184 ff).³ Dermed omdefinerte Luther forståelsen av prestegjeringen. Det er imidlertid viktig å merke seg at Luther likevel åpnet for et særlig presteembete, og så dette som offisiell tjeneste knyttet til forvaltning av ord og sakrament (Modalsli og Engedal 1989: 185). Kirken trenger med andre ord profesjonene, og det legges opp til et samvirke mellom allment prestedømme og en særlig presteprofesjon.

2 Samtidig er tilhørende og ikke-medlemmer selvsagt også målgrupper for kirkens forkynnelse og opplæring.

3 I den gamle pakt fungerte presten som en mellommann som kunne tre fram for Gud på vegne av menneskene. Den nye pakt har ingen annen mellommann enn Jesus (1. Peter 2,5 og Wisløff 1984: 182 ff).

Hva innebærer det pedagogiske mandatet i det allmenne prestedømmet?

Med det allmenne prestedømmet som overordnet prinsipp, hva må man kunne, og hvilke egenskaper må man ha, for å drive med trosopplæring i en menighet? Holder det "å være glad i barn"? Selve undervisningsoppgdraget er ikke knyttet til en bestemt profesjon. Har kateketer derfor eksklusiv kunnskap som gir dem en profesjonell kompetanse? Kateketkompetansen innebærer en fordypning i teologi, som kombineres med pedagogisk innsikt og praksis, i og utenfor en kirkelig kontekst. Kateketen kan dermed fungere som et bindeledd mellom kirken og andre utdanningsinstitusjoner. I tillegg er kateketen kvalifisert til å lede og tilrettelegge læringsprosesser innad i kirken for alle aldersgrupper.

Kateketprofesjonen har inntektsbringende oppgaver, men de fleste av oppgavene kan ikke reserveres til personer med mastergrad i kirkelig undervisning. Mange av oppgavene kan også utføres av andre, for eksempel av frivillige medarbeidere med ulik kompetanse. Det kan mange ganger være en kopling mellom kompensasjon og kompetanse, men ikke nødvendigvis. I kirken jobber ansatte og frivillige side om side. Noen får økonomisk kompensasjon for sin innsats, andre får det ikke. Dette kan i utgangspunktet skape en ubalanse, på tross av at arbeidsoppgavene kan være temmelig like. Kateketer kan møte fagutdannede frivillige medarbeidere som har kompetanse fullt på høyde med deres egen. Selv jobbet jeg som kateket i en menighet og drev søndagsskole på frivillig basis i min hjemmemenighet. Kompetanse hos ansatte og frivillige er derfor ikke bare

knyttet til posisjon. I kirken møter vi både den ufaglærte ansatte og frivillige, ansatte og frivillige med erfaringsbasert kompetanse, og sist, men ikke minst, fagutdannede frivillige og profesjonelle ansatte (Fretheim 2014: 15). Dersom en menighet skal gi et utstrakt tilbud til sine medlemmer, er den avhengig av frivillig innsats. Frivillig innsats er heller ikke helt *frivillig*, fordi læren om det allmenne prestedømmet kan tolkes som at enhver som er døpt, skal lære videre til andre. Det er ikke bare kateketen eller menighetspedagogen som er ansatt for å undervise i menigheten. Undervise gjør sannelig også presten, tidvis diakonen og kantoren også. Mange ulike profesjoner sysler med noe av det samme, selv om alle de nevnte yrkesgrupper har ulik kompetanse.

Samarbeid i kirken organiseres på ulikt vis. Mens noen samarbeidsrelasjoner er organisert hierarkisk, kan andre relasjoner ha ulik plassering i et hierarki, avhengig av situasjon. Kateketen kan for eksempel være den frivillige medarbeiderens overordnede, men det kan også være motsatt (Fretheim 2014: 19ff). Et eksempel på dette er når kateketen hjelper til på aktiviteter planlagt av andre.⁴ Samarbeidsrelasjoner i kirken er likevel ikke bare komplementære, men kan også være symmetriske og likestilte. Presten og kateketen kan oppleve hverandres kompetanse som noenlunde likestilt i konfirmantarbeidet. Også når en relasjon formelt sett kan struktureres hierarkisk, kan den være likestilt i praksis.

Scene 2: Samtale mellom prest og kateket

Prest: Jeg synes ikke opplegget med gruppeundervisning fungerer så godt egentlig.

⁴ Selv har jeg i mitt arbeid årlig vært medhjelper på et adventsverksted, og da er utvilsomt den ufaglærte frivillige min arbeidsleder. Jeg får kanskje i oppgave å hjelpe barn med å pynte pepperkakehjerter med "Non-stop", og pepperkaker, melisblanding og pynt ligger klart foran meg på et voksdukdekket bord.

Kateket: Oj, det kom litt overraskende på meg!

Hva er det som ikke fungerer?

Prest: Det blir fort litt kleint noen ganger. Det virker som vi prøver å presse fram refleksjoner og tanker tenåringene ikke har. Jeg kunne heller tenke meg at vi underviste mer i plenum. Jeg tror det faktisk vil gi bedre læringsutbytte.

Kateket: Men det er jo samtalene i mindre grupper som virkelig er det flotte ved vårt konfirmantopplegg! Her får jo ungdommene sjansen til å undre seg og reflektere på en helt annen måte enn når de sitter passive og hører på en person som preker.

Prest: Ja, sånn ser ikke jeg det. En ting er hva vi drømmer om at skal skje, en annen ting er hva som skjer i praksis ...

MONOPOL, PROFESJONSFOR- SKJELLER OG PROFESJONSKAMP

Profesjonsbegrepet kan belyses ut fra ulike perspektiver. Jeg vil her konsentrere meg om et område innenfor et organisatorisk aspekt ved kateketers profesjonshverdag: Monopolsituasjonen til kateketer som yrkesgruppe og i deres daglige virke (Nygaard 2011: 2).⁵ Monopol handler om at en yrkesgruppe kan forbeholde enkelte inntektsbringende oppgaver til personer med en bestemt utdanning. Profesjonen har dermed enerett til å utføre oppgaver/tjenester fordi den kan kontrollere adgangen til yrket, og lukke den om noen ikke tilfredsstiller de faglige kravene (Molander og Terum 2008: 18 og Nygaard 2011:3).

Kateketprofesjonen har et spesielt ansvar for undervisningen i kirken, og er omfattet av en vigslingsordning. Vigslingsritualet i Den norske kirke kan være med på å legitimere

karismatisk lederskap og autoritet gjennom påkallelse av Den hellige Ånd, og tanker om at Gud særlig utrunder enkeltpersoner til en spesiell tjeneste.⁶ Arbeidsoppgaver og vigslingsordning plasserer kateketen nær prestens kjerneoppgaver (Fretheim 2014:44). Det er lukket adgang til selve katekettittelen, men ikke til de fleste av arbeidsoppgavene. Det kan bety at inntektsbringende oppgaver i beste fall reserveres til selve yrkestittelen, men trolig ikke til yrkesutøvelsen. Arbeidsoppgavene kan med andre ord utføres av mange, både av frivillige medarbeidere, pedagoger uten kirkelig utdanningsbakgrunn og av andre kirkelige profesjoner.

I kirkelig organisasjonssammenheng omtales kateketen imidlertid som lek, motsatsen til prestens geistlighet. Her kan det være relevant å trekke fram hvordan profesjonen er representert i kirkens besluttende organer. Slik ordningen fungerer i dag, er prestene sikret deltakelse i ulike organer, mens kateketer tilhører en gruppe med samlebetegnelsen "lek". Det betyr at kateketprofesjonen ikke har et selvstendig mandat, men er avhengig av å bli valgt ut til deltakelse i konkurranse med andre yrkesgrupper som diakoner og kantorer (se Nygaard 2011: 5f). Manglende selvstendig rett til representasjon når avgjørelser skal fattes, kan lett oppfattes som en nedvurdering av en profesjon i Den norske kirke. Hvordan får kateketer respekt i jobbhverdagen, når den organisasjonen kateketer arbeider i, ikke yter profesjonen respekt i form av selvstendig representasjonsrett? Kan hende svekkes kateketers profesjonsvilkår gjennom representasjonsordningen. Muligens påvirker dette også synet på kateketttjenesten som en

5 Innenfor det organisatoriske perspektivet ser vi på hvordan en profesjon organiserer og kontrollerer arbeidsoppgavene sine. Det performative perspektivet gir oss innblikk i grunnleggende forhold ved profesjonens praksis.

6 Jfr. Paulus' bruk av charisma når han omtaler nådegaver, der noen av disse nådegavene knyttes til lederposisjoner i en menighet (Askeland, Grimstad, Hougsnæs & Lande 2003: 91).

betydningsfull tjeneste i kirken, og fungerer dermed som en slags organisatorisk devaluering av yrkesgruppen.⁷ For regnes man som "lek", ja da kan kanskje alle og enhver utføre de arbeidsoppgavene man har?

Manglende selvstendig rett til deltakelse i besluttede organer gir kateketene et monopolmessig handikap i forhold til prestene, som har en slik selvstendig rett. Dette kan skape asymmetri i samarbeidsrelasjonen (Fretheim 2014: 48 og 49). I tillegg møter pedagogene med masterutdanning i kirkelig undervisning teologifagets lange forsknings-tradisjon, uten å ha tilsvarende lang tradisjon å vise til selv (Afdal 2009: 213). Det er dermed mulig å tenke seg at manglende forskningstradisjon også fungerer devaluerende i en samarbeidskontekst. Kirken som arbeidsplass kan være en arena for profesjonskamp bl.a. fordi mange ansatte driver med noe av det samme i sin jobbhverdag. Kateketer og prester tilhører hver sin profesjon med ulik formidlingstradisjon i bagasjen. Scenen der prest og kateket diskuterer metodikk, viser hvordan forskjellige formidlingstradisjoner kan bidra til faglig uenighet i en kirkelig praksis. Når kateketen og presten er uenige, er det i utgangspunktet kateketen som er eksperten på pedagogikk og metodiske grep. Det er likevel ikke sikkert at kateketen vil nå fram med sitt fagperspektiv. Det er imidlertid grunn til å løfte fram at legitimitet ikke bare handler om legale rettigheter, men også er normativt betinget. En kateket kan således legitimere sin profesjon via kompetanse og i møte med brukerne av tjenesten, og slik høste profesjonsmessig anerkjennelse. Kanskje merker presten at kateketen kan noe om fortellings-

metodikk som tilfører konfirmantundervisningen en annen dimensjon enn presten selv kunne brakt inn?

Kanskje handler kateketers monopol på arbeidsoppgaver mer om ledelsesansvar enn om selve undervisningsoppdraget?⁸ Gjennom sitt lederansvar kan kateketer reservere arbeidsoppgaver. Kateketens monopol er nedfelt i tjenesteordningen og i plandokumenter som er styrende for trosopplæringsarbeidet (Plan for trosopplæring 2010: 40ff og Tjenesteordning for kateketer i Dnk). Dette synes klart i teorien, men er kanskje ikke like klart i praksis? *Plan for trosopplæring* slår for eksempel fast at både prest og kateket gjennom sin tjenesteordning har ansvar i trosopplæringsarbeidet. Ledelsesansvaret kan dermed likevel synes noe uklart. I tillegg har vi en tredje kategori undervisere, nemlig trosopplæreren eller menighetspedagogen, som kan komme inn i kirken med for eksempel skolebakgrunn. Denne gruppen har ingen klar kirkelig profesjonsforankring, og blir dermed en fagutdannet person uten "røtter" i kirken. Selv om kirken reserverer inntektsbringende oppgaver til personer med bestemt type utdanning⁹, fungerer ikke monopol knyttet til utdanningskrav som en "lukking" av kateketstillingene i praksis, fordi det utdannes svært få kateketer. Mange fyller i dag stillinger uten godkjent kateketutdanning, og muligens kan dette i seg selv virke deprofesjonaliserende (Fretheim 2014:14).

7 Nygaard 2011: 2-4, jamfør diakoners monopolsituasjon i Dnk.

8 Jamfør Nygaard 2011:4 om diakoners monopolsituasjon.

9 Utdanningskravet for tilsetning som kateket er i dag som hovedregel masterutdanning i kirkelig undervisning.

PEDAGOGISKE PROFESJONER I KLEMMER – KONSEKVENSER I PRAKSIS

Kateketer har profesjonsrøtter innenfor flere fagområder. Faget pedagogikk omhandler både undervisning, dannelse og oppdragelse. Oppdragelse er ikke nødvendigvis spesialisert kunnskap, men noe de fleste foreldre forsøker seg på. Pedagogisk virksomhet krysser derfor lett grensene fra institusjoner og over i hjemmene (Steinnes 2014). Det allmenne prestedømmet gir videre alle troende et ansvar for forkynnelse, ergo gir ikke den performative yrkesutøvelsen kateketer eksklusivitet. Profesjonen drar derimot veksler på tradisjoner og metodikk som deles av mange andre. Det allmenne prestedømmet kan svekke kateketers monopol på egne arbeidsoppgaver. Det finnes ingen lukket adgang til undervisning i kirken, selv om det på sett og vis gjør det til en kateketstilling. Profesjonen har ingen mulighet til å ekskludere noen fra oppgavene, og det er trolig heller ikke ønskelig med tanke på det undervisningsoppdraget kirken har. Dette gir fort kateketer en dobbel utfordring i sin yrkesutøvelse.

Hvorvidt det allmenne prestedømmet skaper utfordringer i en katekethverdag eller ikke, vil nok være kontekstavhengig. Måten undervisningsområdet organiseres på, med et allment undervisningsmandat som grunn tanke, kan som nevnt ovenfor skape mindre handlingsrom for kateketprofesjonen. Slik kan det allmenne prestedømmet virke deprofesjonaliserende (Fretheim 2014:50). Profesjonsidentitet skapes i samspillet mellom den profesjonelle utøveren og amatører. I kirken møter kateketen frivillige medarbeidere, og vil kanskje i dette møtet oppleve å være ekspert på kirkelig undervisning. Vi lever for øvrig i et samfunn som i økende grad krever spesialisering, og undervisningsom-

rådet er intet unntak (Fretheim 2014: 45ff). Det ansettes stadig flere medarbeidere i trosopplæringen. Fokuset på spesialisert kunnskap kan bidra til å svekke det allmenne prestedømmet. Det kan få det enkelte menighetsmedlem til å føle at det kan bidra med veldig lite, og dermed fungerer det kanskje mest som medhjelper som utfører praktiske oppgaver. Slik vil vi jo egentlig ikke ha det i kirken. Skal vi gjennomføre lokale trosopplæringsplaner, er kvalitet også avhengig av kvantitet i form av nok frivillige medarbeidere knyttet til de ulike tiltakene.

I tillegg kan spørsmålet om kompetanse hos ansatte og frivillige medarbeidere påvirke hvordan man oppfatter at det allmenne prestedømmet fungerer i praksis. Hva skiller den profesjonelle utøveren fra den kompetente og kanskje også fagutdannede frivillige medarbeideren? Hvem er egentlig profesjonell når kompetansen er noenlunde lik? Er det bare lønsslippen som kan avgjøre dette spørsmålet? Vi ser i dag også en tendens til at kompetente frivillige i større grad lønnes for innsatsen i menigheter (Fretheim 2014: 45). Når mange får en økonomisk kompensasjon for å gjøre mye av det samme, kjennes kan hende katekettjenesten enda mindre unik?

Når kateketer ikke har monopol på undervisningsoppgaver, kan det være vanskelig å definere nye utviklingsmål for profesjonen. Skal man høste profesjonsmessig anerkjennelse i møte med mer klassiske profesjoner (som presteembedet), er det viktig å løfte fram og tydeliggjøre eksklusiv kunnskap og unik kompetanse. Det krever i så fall en bevisstgjøring av særtrekk ved egen profesjon, samt innsikt i hva som ikke er unik kompetanse i kirkelig undervisningssammenheng. Kanskje er det mulig å finne en eksklusivitet i kombinasjonen av fagområdene kateketer nyttiggjør seg kunnskap fra?

Motsatsen til spesialisering og profesjonalisering er tanken om at formidling til barn ikke krever kompetanse. Krever det spesiell kompetanse å lede babysang utover å ha en brukbar sangstemme? Med Luther i bakånd kan det med rette hevdes at alle er "prester", om enn noen mindre kompetente enn andre. Sosiokulturelt læringssyn kan ytterligere komplisere profesjonsvilkårene i undervisningssammenheng, fordi læring ikke bare skjer via en fortolker og ekspert. Norma Cook Everits hevder i god sosiokulturell læringstradisjon at læring er en gjensidig prosess mellom læreren og den lærende.¹⁰ Likevel løfter hun også fram noe viktig som er relevant for kateketers profesjoner: Noen må tilrettelegge systemene for læring og lede læringsprosessen (Everits 2002).

HVORDAN "... VISE FLUEN VEIEN UT AV FLASKEN"?

Kateketer tilhører ingen av de klassiske profesjonene, men er snarere en del av et voksende profesjonsmangfold (Fretheim 2014: 47ff). Trolig strever profesjoner uten lange tradisjoner mer med å legitimere sitt monopol enn de klassiske profesjonene gjør. Levende organismer har imidlertid en motstand i seg mot raske endringer. Kan hende er det også slik for Den norske kirke som organisasjon. Likevel, det har blitt tenkt mye nytt både på min arbeidsplass og på organisasjonsnivå i Den norske kirke de siste årene. Kanskje kan vi også tenke litt nytt om kateketprofesjonen? Hvordan kan man «vise fluen veien ut av flasken»? For å styrke kateketprofesjonene mener jeg det er nødvendig med flere

endringer, særlig når det gjelder å styrke kateketers organisatoriske mandat. Jeg tenker at dette kan gjøres på flere måter, både gjennom å sikre deltakelse på organisasjonsnivå, og utvide profesjonsgruppen, samt ved synliggjøring av kompetanse og fagliggjøring av ledelse.

Deltakelse og inkludering på organisasjonsnivå

Dersom deltakelse i organisatorisk sammenheng påvirker den enkelte katekets monopolsituasjon i praksis, kan det arbeides for å fremme vedtekter som gir profesjonsgruppen en eksklusiv adgang til besluttede organer. Å endre førende tanker om profesjoners betydning i en organisasjon er krevende, men ikke umulig. Siden kateketer i vigslet stilling ikke er i majoritet i undervisningssammenheng, kan dette bidra til å gi mindre tyngde i endringsarbeidet. Mange kateketstillinger fylles av pedagoger uten godkjent kateketkompetanse. Kanskje bør man vurdere å slippe alternativ utdanningsbakgrunn inn i "profesjonsvarmen"?¹¹ En ordning med godkjenningnemnd kan i denne sammenhengen vurderes. Mange som i dag arbeider som kateketer, tilfredsstiller kravene om pedagogisk og kristendomsfaglig utdanning, men har eldre utdanning som ikke passer inn i det nye gradssystemet (MF-rapport 1:2015). Ved å "åpne" adgangen for flere med relevant utdanning og arbeidserfaring kan monopolsituasjonen til kateketer likevel styrkes, fordi yrkesgruppen vokser.¹² Kvantitet er ikke nødvendigvis en motpol til eksklusivitet. Mange som står sammen, kan ofte få gjennomført mye.

10 Everits (2002: 23): "Teachers and learners become gifts to one another, and need each other to complete one another's teaching and learning ... the three-year-old is teacher and the seventy-six-year-old is learner".

11 Jeg vil presisere at jeg her foreslår å åpne adgangen til kateketprofesjonen.

12 Å være få i en yrkessammenslutning kan også gi makt, men det er tvilsomt om det i kirkelig sammenheng har hjulpet kateketene å være få, f.eks i forhold til lønsspørsmål.

Synliggjøring av kompetanse

Styringsdokumenter kan være et virkemiddel for å fremme endring og utvikling. Ovenfor kommenteres behovet for endringer av vedtekter og styringsdokumenter på organisasjonsnivå. Det kan imidlertid være like nødvendig å se på de lokale planene og andre styringsdokumenter for å løse noen av utfordringene kateketer møter vedrørende monopolsituasjonen sin. Siden det neppe er ønskelig å lukke adgangen til arbeidsoppgavene på undervisningsområdet, vil en tydeliggjøring av kateketers særlige ansvar og arbeidsoppgaver i styringsdokumenter kunne bidra til å skape respekt for en særegen kompetanse kirken har bruk for. Denne artikkelforfatteren er neppe den eneste kateketen som har hatt en utydelig stillingsinstruks å forholde seg til. Kan hende vil det også være nyttig å gjennomgå alle stillingsinstrukser i et samarbeidsteam, for slik å avgrense og skape respekt for profesjonenes særegenhet? Tilsvarende blir det viktig med klar ansvarsfordeling og tydeliggjøring av kompetanse i de lokale trosopplæringsplanene.

Fagliggjøring av ledelse

Lærende organisasjoner fremmer endring gjennom konkrete og målrettede planer, ikke gjennom tilfeldigheter (Garvin 2000). Hvis mange tenker at de kan utføre kateketens oppgaver, så trenger menighetsmedlemmene forståelse for hva ledelse av undervisningsarbeidet krever. Vi må konstruere ny virkelighetsforståelse, gjennom å utforme en bevisst strategi for å kommunisere kateketers monopol på undervisningsledelse ut i menigheten. Ledelse handler om direkte lederatferd, om utarbeidelse og oppfølging av planer, om å styre prosesser, og koordinere ressurser: alt sammen i en trosopplæringskontekst. En større bevissthet rundt måten man omtaler

kateketers kompetanse på i menighetssammenheng, kan bidra til å minske utfordringer knyttet til legitimering av profesjonskompetansen. Kanskje må kollegaer også bevisstgjøres på at det trengs en unik kompetanse for å mestre utfordringer i den nevnte konteksten?

En bevisst kommunikasjon av kateketens lederfunksjon kan for eksempel komme til uttrykk i måten man beskriver arbeidsoppgavene på når en nytilsatt kateket blir presentert i menighetsbladet/på nettsiden. Tilsvarende når man innsetter kateketen i gudstjenestesammenheng. En bevisst kommunikasjonsstrategi kan videre innebære at man utarbeider planer eller gjennomgår eksisterende plandokumenter med blick for lederfunksjon og profesjonsvilkår. Slik kan kirken stå fram som en lærende organisasjon som evner å ta i bruk nye tilnærminger for å gi gode profesjonsvilkår (Leganger-Krogstad 2012: 69ff). Og sist, men ikke minst: den enkelte yrkesutøver har også et ansvar for å fortelle om metoder og didaktiske refleksjoner som fagliggjør innholdet i det arbeidet man utfører. Siden det sjelden er mange pedagoger som jobber sammen i en menighet, kan fagperspektivet deres lett drukne i konkurranse med kirkelige handlinger og praktiske gjøremål. En kateket kan gjøre en utmerket faglig innsats når en babysangsamling planlegges og gjennomføres. Det er likevel ikke gitt at kollegaene og menighetsmedlemmer ser babysangen som noe annet enn en enkel sangsamling.

BABYSANG OG PEPPERKAKER: PROFESJONSUTFORDRENDE OPPGAVER

Er babysang noe mer enn en enkel sangstund foreldre har sammen med barna sine, og trenger man teologisk fordypning for å sette sammen en babysangsamling som fungerer som trosopplæring?

Pedagoger beveger seg ofte i det vanskelige spennet mellom fagkunnskap og allmennkunnskap. Faget pedagogikk omhandler både undervisning, danning og oppdragelse. Pedagoger arbeider innenfor et fagfelt som mange mennesker føler at de kan noe om. Enklere blir det ikke når vi kopler teologi på pedagogikken, og skaper kateketprofesjonen. Formidling av den kristne lære er noe som pålegges alle kristne, ergo vet alle kristne kanskje noe om slik opplæring og formidling. Dette kan gi kateketer en dobbel utfordring i sin profesjonsutøvelse.

Jeg har i denne artikkelen løftet fram hvordan spørsmål om monopol belyser noen av utfordringene en kateket baler med i arbeidshverdagen. Kateketer jobber sammen med andre yrkesgrupper og frivillige med varierende kompetanse. Når en frivillig har samme fagkompetanse som en kateket, påvirker det monopolet. Tilsvarende når frivillige i økende grad lønnes for sin innsats på undervisningsområdet. Når frivillige, kateket og andre ansatte deler på læreansvaret, skaper det en svak monopolsituasjon for kateketen i undervisningssammenheng. Når kirken som organisasjon omtaler kateketen som "lek", styrker det ikke profesjonsvilkårene. Manglende forskningstradisjon kan også virke devaluerende i møte med andre profesjoner med lange tradisjoner. Videre er ikke økt fokus på spesialisering og eksklusivitet innenfor kateketprofesjonen nødvendigvis et gode for en kirke som trenger mange medarbeidere i trosopplæringen. Det som kan tjene en profesjon, tjener ikke nødvendigvis en organisasjon. Antall kateketer på landsbasis er heller ikke flatterende høyt, samtidig som mange fungerer som kateketer uten godkjent kateketkompetanse. Monopolet kan her "strupe"

den profesjonelle sammenslutningen¹³ og heller svekke enn styrke profesjonen.

For å løse kateketers profesjonsutfordringer har jeg argumentert for at kateketers profesjonsmonopol må vurderes organisatorisk. Imidlertid er profesjonsmonopol også noe som utvikles i samspill. Endringer av profesjonsmonopol krever dermed at kateketer utvikler beskrivelser og deler kunnskap om sin ekspertise.

Det finnes mange måter å løse utfordringene på, både på individ- og organisasjonsnivå. "Vi deler" i trosopplæringssammenheng. Kanskje kan pedagoger og kateketer også dele kunnskap om sin kompetanse med flere rundt seg?

LITTERATUR

- Afdal, Geir. 2009. «Religionspedagogikk som forskningsfag i kunnskapsøkonomiens tidsalder». I: *Prismet* 60(4) s. 211-224
- Bibelen. Bibelselskapet 2011
- Everits, Norma Cook. 2002. *The Church as a Learning community*. Nashville: Abingdon Press
- Fretheim, Kjetil (red.) 2014. *Ansatte og frivillige: endringer i Den norske kirke*. Oslo: IKO-Forlaget
- Garvin, David A. 2000. *Learning in Action – a Guide to Putting the Learning Organization to Work*. Harvard Business School Press: Boston
- Haraldsø, Brynjar. 1988. *Fra reform til reformasjon*. Tano
- Horsfjord, Helene, Sørensen, Torgeir, Heiene, Gunnar, Leganger-Krogstad, Heid og Holmqvist, Morten. 2015. *Kompetanse, utdanning og motivasjon: en kartlegging av undervisningstjenesten i Den norske kirke*. MF-rapport 1:2015

13 Kirkelig undervisningsforbund er en sammenslutning for både menighetspedagoger, trosopplærere og kateketer.

- Ladegård, Gro og Vabo, Signy Irene. 2010. *Ledelse og styring*, Fagbokforlaget, Oslo.
- Leganger-Krogstad, Heid: «Trosopplæringen som drivhjul i menighetsutvikling? Fellesskapslæring i kirken. I: *Menighetsutvikling i folkekirken: Erfaringer og muligheter*. Erling Birkedal et al. (red). Oslo: IKO-Forlaget. S 67-86
- Modalsli, Ole og Engedal, Leif Gunnar. 1989. *Evangelisk tro*. Nye Luther forlag
- Molander, Anders og Terum, Lars Inge. 2008. *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nygaard, Marianne Rodriguez. 2011. «Diakoners profesjonsvilkår i Den norske kirke». I: *Halvårsskrift for praktisk teologi* 28(2). s 32-46
- Plan for trosopplæring. *Gud gir – vi deler*. Den norske kirke. Kirkerådet. 2010
- Røiseland, Asbjørn og Vabo, Signy Irene. 2012. *Styring og samstyring – governance* på norsk. Fagbokforlaget
- Senge, Peter M. 1999. *Den femte disiplin*. Oslo: Egmont Hjemmets bokforlag
- Steinnes, Gerd Sylvi. 2014. *Profesjonalitet under press*. Ph.d.-avhandling. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Wisløff, Carl Fredrik. 1984. *Martin Luthers teologi*. Lunde Forlag

Nettsteder:

- Vigslingsordning: <http://www.gammel.kirken.no/?event=dolink&famID=3515>
- Tjenesteordning for kateketer: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-11-20-1894>